

ויקרא את שם המקום ההוא בית אל לזו שם העיר לראשונה

1. בראשית פרק כח

(יט) ויקרא את שם המקום ההוא בית אל ואולם לזו שם העיר לראשונה:

2. חזקוני בראשית פרק כח

וישכב במקום ההוא ולא על כרים וכסתות אף על פי שהיה קרוב לעיר כדכתיב, ואולם לזו שם העיר לראשונה. אלא לפי שהיה רוצה להשכים בבקר כדכתיב וישכם אברהם בבקר. ואם היה מתאכסן בתוך העיר לא היה יכול לצאת בהשכמה שהשערים סגורים. ד"א לכן שכב חוץ לעיר לפי שמקום מבוא העיר היה נעלם כדכתיב בשופטים גבי לזו, הראנו נא מבא העיר, ולא היה יכול אדם לעמוד על פתחה.

3. פענח רזא בראשית פרשת ויצא

ויקץ יעקב משנתו ויאמר ס"ת צבו"ר, מכאן שאין תפלה נשמעת אלא עם הצבור, שהרי לענין התפלה אמר כאן אין זה כי אם בית אלהים:

ויירא ויאמר, וקשה למה נתיירא והלא בשרו בשורה טובה במראה הזה, וי"ל שראה עתה ירושלים בחורבנה, כמ"ש ואולם לזו שם העיר לראשונה והיו בני אדם ניזוקין בבניהם על שהיו דרים במקום קדוש, ויירא ויאמר איך א"כ ישנתי אני כאן, מיד וידר יעקב נדר וגו', רי"ח:

4. בראשית פרק ל פסוק לז

ויקח לו יעקב מקל לבגה לח ולזו וערמון ויפצל בהן פצלות לבנות מחשף הלבן אשר על המקלות:

5. פסיקתא זוטרתיא (לקח טוב) בראשית פרשת ויצא פרק ל

לז) ויקח לו יעקב מקל לבנה. מקלות לבנות לחום של אילן לזו וערמונים, לזו כנגד המקום שנראה אליו ה', שנא' אל שדי נראה אלי בלזו בארץ כנען ויברך אותי (בראשית מח ג), וכתיב ואולם לזו שם העיר לראשונה (שם ז יט), וערמון על שם ערמימות של לבן, שהיה מחליף את משכורתו: ויפצל בהם. כמו ויפצל: פצלות לבנות. כדמות עקודים וטלואים: מחשוף הלבן. כמו חשוף חשפה והשליך הלבני שריגיה (יואל א ז),

6. חזקוני בראשית פרק כח

אין זה כי אם בית אלקים פי' המקום הזה אני מכיר כי התפללתי בו כמה פעמים וידעתי כי הר המוריה בא לכאן ואחרי שמקום המקדש בא לכאן אקרא אני לעיר בית אל בזכות בית המקדש שבא לתוכה, כדכתיב ויקרא למקום ההוא בית אל ואולם לזו שם העיר, והר המוריה חזר למקומו, אך האבן אשר שם מראשותיו שהיתה מהר המוריה נשארה שם בלזו להיות לאות ולעדוה ששם קפץ הר המוריה וגם לזו חזר למקומו ויעקב והאבן עמו כדכתיב ויקח את האבן וגו' ומשם עמד יעקב בבקר ממשכבו ללכת חרנה, ואין לומר שבחרן עמד יעקב ממשכבו שהרי כתיב בסמוך וילך ארצה בני קדם. וכתיב בתריה ויאמר להם יעקב אחי מאין אתם ויאמרו מחרן אנחנו, ובשובו מבית לבן בנה עליה מזבח כדכתיב בפרשת וישלח ויבא יעקב לזוה הוא בית אל, ויבן שם מזבח ויקרא למקום ויצב יעקב מצבה מצבת אבן ויסך עליה נסך ויקרא שם המקום בית אל. וזה שער השמים פרש"י מקדש של מעלה מכוון כנגד מקדש של מטה הרי הוא קפץ נגד יעקב כדאמר לעיל לכך צריך לומר שגם מקדש של מעלה קפץ כנגדו.

7. גור אריה בראשית פרק כח

וקפצה לו הארץ. והקשה הרמב"ן למה לא קפצה לו הארץ אלא עד אחר שבא לבית אל, ולא קודם ביאתו לבית אל, ותירץ הרא"ם שהיה זה כדי שיתפלל בשני מקומות יחד, שהם שניהם חשובים; ירושלים ובית אל, ומה טוב ומה נעים שבתם יחד. ולי יראה דלא יתכן בענין אחר, כי איך יתכן כי תקפץ בית המקדש לאדמה טמאה בחוצה לארץ, לפיכך הוצרך לחזור עד בית אל שהוא מקום נכבד גם כן מאד, ושם בא בית המקדש.

8. חדושי אגדות [ספרי המהר"ל] מסכת חולין דף צא עמוד ב

דעל כרחק בבית אל ממש היה דכתיב ואולם לוז שם העיר לראשונה, ולי יראה דודאי אף על גב שהיה בבית אל והיא לוז, מ"מ היה ג"כ בבית המקדש דרך נס, שדבר זה אפשר שיהיה במקום אחד ועל ידי נס הוא במקום אחר ועל ידי נס היה בבית המקדש ודבר זה נכון והגון.

9. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף עה עמוד א

ולציון יאמר איש ואיש יולד בה והוא יכונה עליון - א"ר מיישא בר בריה דר' יהושע בן לוי: אחד הנולד בה ואחד המצפה לראותה.

רש"י מסכת כתובות דף עה עמוד א

ולציון - כמו וישאלו אנשי המקום לאשתו (בראשית כו) על אשתו - אחד הנולד בה כו' - איש איש יתירא קא דריש אחד הנולד בה ואחד המצפה לראותה יקרא מבניה ויביאוהו אצלה.

10. צור המור בראשית פרשת ויצא

ומה שאמר אין זה כי אם בית אלהים. והיה ראוי לומר זה בית אלהים. הרצון בזה כי אולי יעקב היה מסתפק בזה והיה חושב שזאת ההשגה השיג מצד הכנתו ולא מצד המקום. או מצד הכנתו והכנת המקום. והיה אומר או זה או שניהם כאחד טובים. לזה גזר אומר ואמר אין זה מצד הכנתו אלא מצד הכנת המקום שהוא בית אלהים. וזהו אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים. וכאן נשפע ויורד השפע האלהי. או שיאמר אין זה כי אם בית אלהים כי כשיעקב הקיץ משנתו והשיג מראות אלהים היה אומר באי זה מקום אני יושב וחשב מחשבת אמת. ואמר בלוז אני יושב כמו שאמר ואולם לוז שם העיר לראשונה. ואחר כך חשב ואמר אין זה לוז כי לוז לא היה מקום מוכן להשגות הקדושות האלו. ואין אני עומד אלא בבית אלהים. אחר שהשגתי מראות אלהים. ולזה אמר אין זה לוז כמו שחשבתי. אלא בית אלהים שהוא מקום קדוש ונורא. וזהו מה נורא המקום הזה. ואחר שהוא נורא אין זה לוז כי אם בית אלהים. ולפי שראה שהוא בית אלהים ולא לוז. השכים בבקר ויקח את האבן אשר שם מראשותיו. כי היא אבן השתיה והכיר במעלתה שמצד המקום שהיה בו באה לו זאת ההכנה. וישם אותה מצבה שזה כנגד סולם מוצב ארצה. ויצוק שמן על ראשה כנגד וראשו מגיע השמימה. לרמוז שמצד זה המקום היה קישור לכל הדברים. ולהורות על מעלת המקום אמר ויקרא את שם המקום ההוא בית אל אף על פי שלוז היה שם העיר לראשונה. וזה היה שם בטעות כי שמו האמתי הוא בית אל. אחר שהוא מוכן לכל השגה קדושה. ולכן קרא שמו בית אל בנקיבת שם ובהכרזה. בענין שיהיה זה שמו לעולם:

11. ילקוט שמעוני תורה פרשת ויצא רמז קכ

ואולם לוז שם העיר לראשונה [כ"ח, י"ט] למה נקרא שמה לוז שכל הנכנס בה הטריף מצות ומעשים טובים כלוז.

12. [רבינו] בחיי בראשית פרק כח

(יט) ואולם לוז שם העיר לראשונה. המקום שקראו בית אל והוא ירושלים, מה היה הצורך להודיענו שנקרא לוז מתחילה, ומה תועלת המגעת אלינו מזה. ויתכן לומר כי בא הכתוב לרמוז לנו בשם הזה כי מזה התחיל העולם להשתכלל ולהתחדש, והנה הוא ראשית הבריאה והחדוש, וע"כ גלה לנו כי שם העיר לראשונה לוז, מלשון "לוז השדרה", שממנו עתיד להתנער ולהתחדש ולהברא לתחיית המתים, כי כשם שפלא החדוש הזה היה משם, כך פלא של תחיית המתים יתחיל משם, וכבר באר דוד המלך ע"ה הענין הזה, ואמר: כי בריאת הארץ גם בריאת הנפש והגוף הכל מהאמצעית, היא ציון. וזהו שאמר: (תהלים נ, א) "אל אלהים ה' דבר ויקרא ארץ" וגו'. (שם, ב) "מציון מכלל יופי" וגו', (שם, ד) "יקרא אל השמים מעל" וגו'.

13. אברבנאל בראשית פרק כח

ולהעיר על שלשת ההזדמנויות הטובים האלו שקרו לו בדרכו ובהדרכתו לראות המראה או החלום שראה נאמר בפסוק הזה שם מקום ג' פעמים ויפגע במקום ויקח מאבני המקום וישכב במקום. והותרה בזה השאלה הא' או אפשר עוד לומר שכיון הכתוב הזה לרמוז ולהודיע שיעקב היה הראשון

שהתחיל להגביל בית המקדש וכמ"ש המשורר אשר נשבע לי"י נדר לאביר יעקב אם אבא באהל ביתי וגו' עד אמצא מקום לי"י וגו'. כי יחסו ליעקב לפי שהוא הגביל המקום ההוא ויחדו לגבוה ועליו נאמר ויפגע במקום ר"ל במקום שהיה עתיד להיות בית עולמים כמ"ש כי אם אל המקום אשר יבחר י"י ולפי שהיו עתידין להיות ג' בתים באותו מקום והם הבית אשר בנה שלמה והבית אשר בנו עולי בבל והבית העתיד להיות יבנה ויכונן לכן אמרה התורה כאן שלשה פעמים שם מקום כי על הראשון אמר ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש שנרמז בזה שבאותו המקום יבא השמש צר ואור חשך בעריפיו בחרבן בית מקדשנו ותפארתנו. וכנגד הבית השני אמר ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו לרמוז שבבית השני לא ימצאו המתנו' האלהיות כלן בשלמות כי יהיו שם מאבני המקו' ולא כל אבני המקום. וכנגד הבית השלישי העתיד להיות אמר וישכב במקו' ההוא כי בו תהיה המנוחה והנחלה האמתית אשר כינה בשם שכיבה. הנה א"כ זכר כל מה שקרה ליעקב באותה לינה להגיד שהיה סימן מה שקרה לו שם בפועל למה שקרה לזרעו אח"כ בענין מקום בית המקדש כי היה כמ"ש חז"ל כל מה שאירע לאבות סימן לבנים.

14. כלי יקר בראשית פרק כח

(טז) אכן יש ה' במקום הזה וגו'. הזכיר שלוש פעמים לשון מקום כנגד שלושה מקדשים, כנגד מקדש ראשון ששרתה שם השכינה ואף על פי כן לא ידעו את ה' כי אחר גלוליהם לבם הלך, אמר כאן אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי. כנגד בית שני נאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים, כי ידוע שבבית שני היה מורא מקדש על כל העמים, כי אפילו אלכסנדרוס מוקדון היה מתירא לשלוח בו יד והיה קם על רגליו מפני שמעון הצדיק, אף על פי שחסרו בו חמשה דברים עיקריים, השכינה, והנבואה, וארון, ואורים ותומים, ואש מן השמים, ולא נשאר בו כי אם השם שנקרא בית אלהים על זה אמר כאן אין זה כי אם בית אלהים, כי בבית ראשון נראה להם ה' עין בעין עד אשר היו מראין על כבודו יתברך לאמר זה אלי ואנוהו, הנה אלהינו זה, אבל בבית שני אין זה ולא נשאר בו כי אם השם שהוא בית אלהים. כנגד בית שלישי אמר ויקרא שם המקום ההוא בית אל ואולם לוז שם העיר לראשונה, כאילו לא נעקר ממנו שם לוז אחר שנחרב לאחר בנינו. אבל לעתיד יהיה בנינו נצחי, כי קריאת השם מורה על הקיום הנצחי, וזה שמו לעולם וכמו שנאמר (יחזקאל מח לה) ושם העיר מיום ה' שמה. פירש הרד"ק שרצה לומר שלעולם לא יסור שמו יתברך מתוכה:

15. מעשי ה' מעשי אבות פרק לא (פרשת ויצא)

גם באומרם ולוז שם העיר לראשונה, נראים דברי מותר כי מה לנו לדעת השם הקודם, אבל מצאתי לחכמי הקבלה בזה הענין מאמר נאה ומתקבל, שלוז היא ירושלים, והיה מאמרם זה על מה שנאמר (שיר השירים ו, יא) אל גנת אגוז ירדתי, שאולם ירושלים היתה תחילה כלוז, שהיא מין האגוזים הקטנים נקראים לוזים, שהעצם מאכל שבלוז הוא כולו עגול ממלא קליפתו, והאגוז הגדול נחלק לארבעה חלקים, ונכנסת הקליפה בין כל רביע ורביע ממנו, באופן שאין כל עצם המאכל שבאגוז מקובץ עגול כמו בלוז, אבל הוא מפוזר ומפורד לארבעה חלקים, ושלכך נאמר אל גנת אגוז ירדתי, שנעשית ירושלים בירידתה ממעלתה מפוזרת בין ארבעה מלכיות כאגוז, אבל בראשונה היתה ירושלים דומה ללוז, וכל זה אמר הכתוב לגלות אלינו שענין המראה הזאת וההבטחה היא לקיבוץ גלויות המפוזרים, והנה כאשר בחר ה' ביעקב הראה לו המראה הזאת בדרך קודם שיגיע אל בית לבן הרשע, כדי שלא יניח ידו מלעסוק באלהיות ושישתדל בהשגתם, וזה אמר בנדרו והיה ה' לי לאלהים, שהיה ירא פן יכשל ח"ו בעיונו, והוא אומר ג"כ ושבתי בשלום אל בית אבי, כאשר אמרנו, על דרך שאמר רז"ל ר' עקיבא נכנס בשלום ויצא בשלום, ולכן לא אמר אל אביו, רק בית אביו.

16. תיבת גמא פרשת ויצא

ולוז ב' פירושים במאיר נתיב, א' שם אילן אגוז, ב' נטיה, אל יליזו מעיניך, ומש"ה נקרא ירושלים עיר הקודש לוז, כי שלום העיר תלוי בנטייתו, אם לטוב מתקיימת ואם לאו נחרבת, ובית השלישי נצחיי ע"י מעשינו הטובים,

17. פירוש הסולם לזוהר - בראשית פרשת חיי שרה מאמר ענייני תחית המתים את קנה

והטעם שנקרא לוז, הוא בסו"ה ויקרא את שם המקום ההוא בית אל ואולם לוז שם העיר לראשונה (בראשית כ"ח) פירוש הדברים, כי כל דבר יש להבחין בג' הבחנות, שהם עולם שנה ונפש, כמבואר בספר יצירה. וענין הארת השמאל בלי ימין, בבחינת עולם, היתה העיר לוז, ועל כן היתה נקראת לוז,

שהוא מלשון הכתוב תועבת ה' נלוז, (משלי ג' ל"ב) וכן נלוזים במעגלותם. (משלי ב' ט"ו). ויעקב שה"ס קו אמצעי תקן את העיר, והשרה בה האלקיות וע"כ קרא שמה בית אל. אשר לפני זה היה שמה לוז

18. קדושת לוי בראשית פרשת ויצא

וזה שאמר הכתוב 'ואולם לוז שם העיר לראשונה', רצה לומר דבאמת דגם קודם שעשה יעקב זה, גם כן היו כל הדברים בכח ביחוד העליון, כי הוא ראשית המחשבה והכוללת כל כנסת ישראל דור ודור עד עיקבא דמשיחא, רק שהיתה בבחינת 'לוז'. כי אבר אחד יש באדם ששמו לוז, והוא נסכי, אשר מזה האבר נתהוה בנין אדם כל הרמ"ח אברים, וגם לעת התחיה יבנה כל הגוף מזה האבר, כי זה האבר אינו נרקב (ב"ר כח, ג; זוה"ק ח"א קלז, א), אם כן מדכל הגוף נבנה ממנו, על כרחך יש באבר הזה כח וחיות של כל הרמ"ח אברים, והוא כמו היולי (עי' רמב"ן בראשית א, א), כן 'האבן הראשה' שהיתה ראשית המחשבה הכוללת הכל מה שהיה ומה שעתיד להיות, רק שיעקב פגע זאת והוציא מכח אל הפועל, אבל הכל היה אז בכוחו יתברך. ויותר אין להאריך. והבן. ודו"ק:

19. משנה ברורה סימן ש

ואמרו הקדמונים דאבר אחד יש באדם ונסכוי שמו וזה האבר [ז] נשאר קיים בקבר עד עת התחיה ואפילו אחר שנרקבו בו כל העצמות וזה האבר אינו נהנה משום אכילה כ"א מסעודת מלוה מלכה.

20. ליקוטי מהרי"ל בראשית פרשת ויצא

וזהו שאמר הכתוב ואולם לוז שם העיר לראשונה, רצ"ל דבאמת שגם קודם שעשה יעקב זה ג"כ היו כל הדברים בכח ביחוד עליון, כי היא היתה ראשית המחשבה ושורש של כללות כנסת ישראל דור ודור עד עקבות משיחא, רק שהיתה בבחינת לוז, כי אבר אחד יש באדם ששמו לוז, והוא נקרא נסכה, אשר מזה האבר נתהוה בנין האדם שהוא עולם קטן, כל רמ"ח אבריו, וגם לעת התחיה יבנה כל הגוף מזה האבר (ב"ר כח, ג), כי זה האבר אינו נרקב. א"כ מדכל הגוף נבנה ממנו, על כרחך יש באבר הזה כח וחיות של כל הרמ"ח אברים, והוא כמו היולי הכלול מכל הצורות, כן הוא אבן הראשה שהיתה ראשית המחשבה הכוללת ומקיפות הכל, מה שהיה ומה שעתיד להיות, רק שיעקב פעל זאת והוציא הדבר מכח אל הפועל, אבל לא נתחדש שום דבר, כי הכל היה אז בכוחו יתברך בבחינת לוז, אבל יעקב בנאו בית ויקרא שמו בית אל, ביתא דשכינתא. ויותר אין להאריך:

21. שיחות הרצי"ה על התורה / הרב שלמה אבינר / תזריע / סדרה ב - תשל"ג / 1. "ושכנתי בתוכם"

תנחומא ישן שמות י. שמות רבה ב ב. שוחר טוב יא ג. זוהר ב שמות ה ב. ועיין שו"ת בנין ציון סי' ג. "וכן מקום מקדשינו כשנתבונן בו נכיר ענין נצחיותו. שאף שזה זמן כביר ורב אשר הוא שומם בעוה"ר, מ"מ נשארו ממנו שארית שהוא כותל מערבי, אף כששלטו כמה ידים ורצו לעקרו ולא עלתה בידם (עי' מדרש רבה פ' תרומה הובא בהגה"ה לעיל סי' ח') וזהו סימן מובהק שלא זזה ממנו שכינה (שהוא השגחה אלקית שמתפשט משם ע"פ כל הארץ וכמש"ל בשם הגר"א ע"פ ה' יראה) כי צריך לתת מקום לקדושה העתידה לחול עליה. והוא כמו עצם לוז שנשאר באדם אחר מותו שהוא יהי' יסוד לבנין האדם בתחה"מ. והוא רמז לכלל ישראל שלא יכלה ממנו שארית הפליטה..." אמונה והשגחה, אות יב, מתורת הגר"א, מלוקט וערוך בידי הרב שמואל מאלצאן. "... כי הארת השכינה, החיה והקדושה, שכינת אלהים חיים ומלך עולם, אלהי ישראל וגואלו, אינה מסתלקת לגמרי ממקום משכנה זה גם במצב החרבן, וגם במצב הגלות, וגם בכל ההרפתקאות השונות, הכלליות, והפרטיות, לפי ערך המצבים והזמנים השונים המרוממים או המדוכאים, בהמשך הכוון האלהי קורא הדורות ומכוננם ואת אחרונים הוא, והשכינה אשר 'מעולם לא זזה מכותל מערבי' ו'בכל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם' רבינו, לנתיבות ישראל א, עמ' כד כה.